

## *Släkten Petres skotska ursprung*

Av Alf Åberg

Robert Petre — stamfadern till den svenska släkten Petre från Arboga och gästrikebruket Hofors — var enligt det epitafium, som är uppsatt över honom i Arboga stadskyrka, av skotsk börd och född den 1 november 1614 i den lilla staden Montrose vid Nordsjökusten mellan Aberdeen och Edinburgh. Epitafiet uppger vidare, att Petre fick en boklig uppfostran och att han med böjelse för köpmansyrket begav sig till Sverige år 1629. Med praktisk erfarenhet i många-handa ting hade han slagit sig ner i Arboga, där han betraktades som en av de främsta och levde ett av alla prisat liv, till dess han stilla avled den 29 mars 1690 i sitt sjuttiofemte år.

En tryckt likpredikan över honom, av biskopen i Västerås Carl Carlsson, är åtföljd av 8 sidor personalia, varav bl. a. framgår följande. Robert Petre föddes den 9 nov. 1614 i "den namnkunniga Staden Montrois i Skottland /hafwandes han hafft sin uprinnelse af mycket hederlige Föräldrar/ nemligen /Fadren fordom Borgmestare i bemälte Montrois Stad/ och Hufwud för Petre Familien Herr Georg Petre, och Modren Fru Regina Edmonston." Han miste alltför tidigt sin käre fader jämte flera sina anhöriga år 1627, men fadern avlät icke att näst för sin död sörja för sin unga son, ity han förordnade att hans äldsta broder herr Georg Petre, som kort därpå sin resa till Sverige anställa tänkte, skulle taga honom med sig till den då i Sverige och Stockholm vistande och boende brodern herr Wilhelm Petre, vilken också till följe så väl av benämnde sin sal. k. faders förordning och den broderlige kärleken honom antog och icke mindre än sina egna barn älskade. Han började 1638 egen handel som han bedrev till 1644, då han beslöt att fästa sitt bo i Arboga och burskap antaga.

Enligt den tradition, som utbildats i den svenska släkten Petre och som bl. a. L. M. V. ÖRNBERG<sup>1</sup> återger, tillhörde emellertid Robert Petre den från den engelska rikshistorien bekanta adliga släkten Petre, som härstammade från Devonshire i sydvästra England. Släktens mest berömde representant var William Petre, som var statssekreterare hos Henrik VIII och blev kansler för Strumpebandsorden under drottning Elisabets tid. Släkten Petre höll fast vid sin katolska tro under hela reformationstidevarvet, men en av dess medlemmar skall ha övergått till protestantismen under 1500-talet och sökt sin tillflykt till ett

<sup>1</sup> [V. Örnberg]: Svenska Ättartal 9. Stockholm 1893.



annat land. Det skall ha varit borgmästaren i det skotska Montrose, som denna tradition syftar på.<sup>2</sup>

De genealogiska uppteckningar, som äro bevarade om den engelska släkten Petre, lämna emellertid inte något stöd åt den svenska släkttraditionen. Enligt dessa hade William Petre, andre lord Petre of Writtle (1575—1637), i sitt gifte med Edward Somersets andra dotter Katherine (jfr ÖRNBERG) åtta söner. Bland dem märktes Robert, senare tredje lord Petre, och George, den yngst av sönerna. Denne George var född i West Horndon den 15 augusti 1613 och gifte sig med Anne, dotter till Henry Fox of Lehurst. Även om man förkastar åldersuppgiften på Arboga-epitafiet, är det inte möjligt att — som man sökt göra — påvisa någon närmare släktskap mellan George Petre och den svenska Petresläktens stamfader. George Petre dog nämligen på godset Wexford i England den 26 september 1647 — synbarligen utan att ha haft något att skaffa med Montrose. Det fanns visserligen en skotsk gren av den adliga släkten Petre, men denna var lokaliserad till städerna Glasgow, Aberdeen och Edinburgh och uppträdde inte där förrän på 1660-talet. Inom denna skotska släktgren förekomma inga personer med namnen George och Robert.<sup>3</sup>

Det finns andra möjligheter att utforska släkten Petres skotska ursprung — nämligen genom det skotska kyrkoboksmaterialet. I en särskild arkivbyggnad — New Register House — till det skotska riksarkivet i Edinburgh förvaras de födelse-, vigsel- och dödböcker, som överlämnats från de protestantiska församlingarna och som — delvis i bristfälligt skick — gå tillbaka till 1600-talet. I ett av rummen i New Register House kan man bedriva genealogisk forskning i dessa kyrkoarkiv. Beställningarna göras efter en tryckt förteckning, som är uppställd församlingsvis och innehåller uppgifter om de handlingar, som överlämnats till riksarkivet. En särskild avgift — en shilling — utgår för varje rekvirerad volym, men för mera omfattande undersökningar slipper man undan med en engångsavgift på ett pund.

Den äldsta kyrkoboken för Montrose är en födelsebok, som börjar år 1615 — året efter det Robert Petre enligt epitafiet föddes i staden.<sup>4</sup> Av boken framgår att det vid denna tid bodde åtskilliga personer, som burö namnet Petre (Petri) i Montrose. En Master Alexander Petri nämnes som skolföreståndare i staden "at that tyme", och tre söner till honom — William, Alexander och George — äro antecknade i födelseboken under åren 1621, 1623 och 1632.

Födelseboken nämner inte moderns namn, och fadern anges stundom utan

<sup>2</sup> Traditionen är fullt utvecklad i ett manuskript om släkten Petre, utarbetat av Agnes Petre och förvarat i Hofors bruksarkiv.

<sup>3</sup> Genealogical Collections illustrating the History of Roman Catholic Families of England, vol. I (1887), s. 38, 40 och 89.

<sup>4</sup> Birthbook of Montrose 1615—1674, New Register House, Edinburgh.



titel, vilket försvårar identifieringen. I kyrkoboken förekommer under 1620-talet två sjömän George Petri och Andrew Petri younger, som vid vardera två tillfällen nämns som barnafäder. Förutom dessa tre familjefäder med namnet Petre (Petri) möter man upprepade gånger en köpman George Petri den äldre på kyrkobokens tättskrivna sidor.

Första gången som George Petri den äldre påträffats i kyrkoboken är den 4 mars 1623, då födelsen av hans son George annoteras. Därefter följa — med reservation för ovannämnd felidentifiering — George younger 1624, George Robert 1625, Elsbet 1626, Patrick 1627, Robert 1630, George 1632, Robert 1638, Barbara 1642 och John 1652. Vid denna tid nämns nya familjefäder med namnet Petri: mjölnaren John Petri, George Petri den yngre, David och Walter Petri.

Det är omöjligt att bilda sig någon uppfattning om släktskapen mellan de olika herrarna Petri i Montroses födelsebok. Man kan i varje fall konstatera, att namnet Petri är talrikt förekommande och förnamnen George och Robert ofta möta i 1620-talets födelseanteckningar. Den bokliga bildning, som epitafiet omnämner, kan Robert ha inhämtat hos "master" Alexander Petri och böjelsen för köpmansyrket kan han ha fått hos George Petri den äldre eller någon annan av stadens driftiga borgare. Man kan med andra ord våga det antagandet att släkten Petres ursprung är att söka inte i någon engelsk adelsätt utan i en borgerlig skotsk köpmanssläkt från Montrose.

Det rådde livliga förbindelser mellan Sverige och de skotska Nordsjöstäderna och det var inte bara militärer utan också köpmän som sökte sin lycka i stormaktstidens svenska Östersjörike. Ett mycket starkt intryck av dessa förbindelser får man av några handlingar i stadsarkivet i Aberdeen. Här förvaras bl. a. fyra volymer med domstolsutslag angående arvsberättigade släktingar till personer, som emigrerat från Aberdeen.<sup>5</sup> Volymerna omfatta åren 1637—1777 och innehålla talrika uppgifter om de utflyttade, deras föräldrar och öden efter utvandringen. Många av dessa skottar slog sig ner i Tyskland och Polen, men åtskilliga andra sökte sig till Sverige och blevo där bofasta.

Robert Petre var inte den förste av Montroses invånare, som emigrerade till Sverige. Omkring år 1614 avreste handlanden Walter Guthrie med sin familj från staden och slog sig ner i Stockholm, där han blev stamfader för den adliga släkten Gùthrie. Också länge efter Robert Petres avresa skulle ungdomar i Montrose smida sina framtidsdrömmar kring landet östanhavs. I början av 1800-talet slog sig två bröder från Montrose ner i Göteborg. De hade liksom Robert Petre "böjelse för köpmansyrket" och liksom han skulle de räknas bland de främsta i sin nya hemstad. Deras namn var Robert och James Dickson.

<sup>5</sup> Propinquity Books, Burgh of Aberdeen.